

DENİZLİ COĞRAFYA ARAŞTIRMALARI 1

EDİTÖR HASAN KARA

Denizli Coğrafya Araştırmaları I

Editör
Hasan KARA

Denizli Coğrafya Araştırmaları I

Editör

Hasan KARA

Çizgi Kitabevi Yayınları: 1593
Coğrafya

©Çizgi Kitabevi
Aralık 2023

ISBN: 978-625-396-167-1
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editör
KARA, Hasan
Denizli Coğrafya Araştırmaları I

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

Baskı: Sebat Ofset
Sertifika No: 74481

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/Konya | Cağaloğlu/İstanbul
(0332) 353 62 65 - 66 | (0212) 514 82 93

www.cizgikitavevi.com

📞 / cizgikitavevi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
DENİZLİ'DE NÜFUSUN GELİŞİMİ ve DEĞİŞİMİ (1923-2023)	9
Doç. Dr. İbrahim GÖKBURUN	
DENİZLİ YERLEŞME COĞRAFYASI	63
Dr. Öğr. Üyesi Rauf BELGE	
ORTAÇAĞ'DA DENİZLİ'NİN TARİHİ COĞRAFYASI	103
Doç. Dr. İbrahim BALIK	
DENİZLİ HİDROGRAFYASI	121
Dr. Cansu DUMAN	
DENİZLİ YÖRESİNDE SU KÜLTÜRÜ	143
Prof. Dr. Hasan KARA	

DENİZLİ YERLEŞME COĞRAFYASI

Dr. Öğr. Üyesi Rauf BELGE*

Giriş

Türkiye yerleşme coğrafyası bakımından ekstrem tiplerin bulunduğu nadir ülkelerden biridir. Tümertekin'in de ifade ettiği üzere bu durum, Türkiye'yi yerleşme coğrafyası açısından adeta bir açık hava müzesi haline getirmiştir. Türkiye bir yandan hayvancılığa bağlı göçebe hayat tarzını yaşayan bölgeler, diğer yandan şehrsel ısı adasının bile görüldüğü metropol şehirler yer almaktadır (Tümertekin, 1971:11). Bu durumun ortaya çıkmasında farklı iklim tiplerinin görülmesi, kısa mesafeler içerisinde morfolojik ünitelerin (dağ, plato, vadi, ova), jeolojik yapı ve bitki örtüsü gibi fiziki unsurların değişmesi ile beraber ülkenin özel konumu, farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması, kültürel çeşitlilik ve sosyo-ekonomik özelliklerin yöreden yöreye değişmesi etkili olmuştur (Yılmaz, 2019:519)¹.

Yerleşme, ilkel balıkçı, avcı ve bekçi kulübesinden büyük şehirlere kadar olan beşerî yapıları ifade eder. İnsan tarafından doğal peyzaj üzerinde inşa edilen yerleşmeler, beşerî coğrafi görünümün önemli bir parçasıdır (Tanoğlu, 1954:2). Doğal ortamı değiştirmesi ve dönüştürmesinden dolayı yerleşme, coğrafyanın temel araştırma konuları arasındadır. Beşerî coğrafyanın bir alt disiplini olan yerleşme coğrafyası; yerleşmelerin kökenlerini, gelişim ve değişimlerini, kuruluş yeri özelliklerini (sit ve situasyon), fizyonomi (büyük-lük, plan ve dikey gelişim), fonksiyonlarını, dağılışlarını araştırır. Kültürel coğrafi görünümün önemli bir birleşeni olan yerleşmelerde insanın mekânsal ilişkileri dikkate alınır (Tolun-Denker, 1977:4).

Yerleşmeler, coğrafi bakımdan üç ana gruba ayrılır: *şehir, kasaba ve köyler*. Bu yerleşme hiyerarşisi içinde en yüksek kademede yer alan *şehirler*, büyük nüfus kitlelerinin dar bir alanda toplandığı; binaları, cadde ve sokakları, park-

* Pamukkale Üniversitesi, ORCID No: 0000-0001-9885-5485

¹ Türkiye'nin bu özelliğini mikro ölçekte Denizli ili gibi dar bir alanda görmek mümkündür.

Denizli şehri çevresi ile yakın bir ilişki içerisindedir. Bunu tarihi süreçte de görmek mümkündür. Bazı yerleşimler vilayet merkezi olan Denizli şehrine yakın ve yoğun ilişkilere sahip olduğundan bazıları Osmanlı döneminde, bazıları ise Cumhuriyet döneminde Denizli'ye bağlanmıştır. Mesela Buldan, Tavas, Sarayköy, Çal ve Acıpayam Osmanlı döneminde Denizli sancağına bağlanırken Çivril, Bozkurt ve Çardak son dönemlerde Denizli ili sınırlarına dâhil edilmiştir. Denizli ilinin coğrafi konumu ile beraber fonksiyonel açıdan etki alanının geniş olması bu gelişmelerde etkili olmuştur.

2012 yılında Denizli ilinin aralarında bulunduğu 14 il, 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesi kapsamına alınmıştır. Söz konusu kanun ile nüfusu 750 bini aşan Denizli ilinde bulunan kırsal yerleşmeler ve kasabalar kanunen yok sayılmıştır. Bu nedenle il dâhilinde hangi yerleşmenin kırsal ya da hangersinin şehirseldiğini resmi olarak ayırt edebilmek zordur. Bu durum, yerleşme coğrafyası alanında çalışan araştırmacılara büyük zorluk çıkarmaktadır. Denizli ilinde bulunan 617 mahallenin kırsal ve şehirseldiği olarak ayrılması sorunu büyük ölçüde çözecektir. Denizli şehri ve ilçe merkezlerinde yer alan mahalleler *şehirseldiği mahalle* ve kırsal vasfını koruyan yerleşmeler ise *kırsaldiği mahalle* şeklinde ayrılmalıdır.

Kaynakça

- Acıpayam Belediyesi. (2023). Acıpayam Fotoğraf Galerisi. Erişim Adresi: <https://aci-payam.bel.tr/acipayam-fotograf-galerisi/>
- Akın, O. (2015). Denizli İlinde Mevcut Tarımsal Durum ve Kırsal Kalkınmaya Bakış Açısının İncelenmesi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1), 17-26.
- Akşit, S. (2013). Arazi toplulaştırması üzerine çiftçi algısı: Yeşildere örneği (Denizli). *The Journal of Academic Social Sciences Studies*, 6(3), 1-19.
- Avcı, Y. (2010). *Bir Osmanlı Anadolu Kentinde Tanzimat Reformları ve Kentsel Dönüşüm: Denizli (1839-1908)*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Aydın, M. (2013). Kale Tavas'ın Nahiye Merkezi Haline Gelişi (1895). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 59-77.
- Bayhan, A. A. (2010). Denizli/Honaz'daki Tarihi Kalıntılar Üzerine Birkaç Söz. XIII. *Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (14-16 Ekim 2009). s. 93-104. Denizli.
- Bayhan, M., Türkmen, M. & Kepe, D. (2017). Denizli-Kaklık Lojistik Köyünün SWOT Analizi ile Değerlendirmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (22), 555-574.
- Baykara, T. (1994). "Denizli" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.9. s. 155-159.

- Baykara, T. (2012). Talihlilik Mi Talihsizlik Mi? Tavas ve Yarangüme'nin Kaderleri. *Kaledavaz Sempozyumu Bildirileri*, (02-03 Nisan 2012). Denizli. s.23-26.
- Benedict, P. (1971). Türkiye'de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar. *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar* (Ed.: E. Tümertekin, F. Mansur ve P. Benedict). Çağlayan Matbaası. İstanbul.
- Buldan Belediyesi. (2023). Buldan Belediyesi Foto Galeri. Erişim Adres: <https://buldan.bel.tr/>
- Çetin, B. (2006). Kefe Yaylasında (Serinhisar Denizli) Fonksiyon Değişikliğiyle Ortaya Çıkan Rekreatif Faaliyetler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(15), 175-198.
- Darkot, B. & Tuncel, M. (1995). *Ege Bölgesi Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yay. No.2365 (3. Baskı), İstanbul.
- Darkot, B. (1944). "Denizli" Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi. MEB Yay. C.3, s. 527-531. İstanbul.
- Darkot, B. (1967). Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriteri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 3-8.
- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2023). Yayla Turizmi. Erişim Adresi: <https://denizli.ktb.gov.tr/TR-211857/yayla-turizmi.html>
- Doğanay, H. (2014). *Türkiye Beşerî Coğrafyası*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Döker, M.F. (2018). Sakarya'nın Yerleşme Coğrafyası. *Sakarya'nın Fiziki, Beşerî ve İktisadi Coğrafya Özellikleri* (Edi. C. İkiel). Sakarya Üniversitesi Yayınları Sayı.190. Sakarya.
- DTO, (2022). *2022 Ekonomik Yönüyle Denizli*. Denizli Ticaret Odası Yayınları. Denizli.
- Emiroğlu, M. (1975). Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus, A.Ü. *DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 7, 125-157.
- Erdoğan, T., & Uyanık, S. E. (2020). Babadan oğula aktarılan bir miras olarak ayak-kabıcılık mesleğinde yaşanan değişimler: Denizli-Yeşilyuva örneği. *Journal of Economy Culture and Society*, (1), 207-228. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0096>
- Ersoy, B. (2012). Kale-i Tavas (Tabae). *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*. İzmir. s. 415-438.
- Etlacakuş, A. ve Hamamcıoğlu Turan, M. (2019). Kale Tavas As A Departure Location of A Replaced Town. *LIVENARCH VI-2019: Replacing Architecture*. September 25-28, 2019. Trabzon.
- Gökburun, İ. (2019). Ekonomik Gelişmişliğin Göçler Üzerindeki Etkisi: Denizli Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2 (3), 564-582.
- Göney, S. (1975). *Büyük Menderes Bölgesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Yay. No: 1895.
- Göney, S. (1984). *Şehir Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay. No: 2274.
- İbn Battuta. (2004). *İbn Battuta Seyahatnamesi-1*(Çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yay. İstanbul.

- Kadioğlu, Y. (2010). *Şehir Coğrafyası Açısından Çivril*. İstanbul: Aktif Yayınları.
- Kadioğlu, Y. (2010). Türkiye’de Fonksiyonel Özelliğini Kaybetmiş Geçici Yerleşmelere Bir Örnek: Tavas Bağ Evleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 98-114.
- Kara H., (2010). Denizli şehirde gecekondulaşmanın önlenmesi ve toplu konutlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(23), 103-118.
- Kara, H., & Belge, R. (2022). Büyükşehir belediyesine dönüştürülen illerde şehir ve kır nüfusunun belirlenmesi: Denizli örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (81), 69-82. <https://doi.org/10.17211/tcd.1121832>
- Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831* (2. Baskı). Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Ankara.
- Koca, H. & Çetin, B. (2011). Yatağan Kasabasında (Denizli-Serinhisar) Ev Tipi İmalat Sanayinin Coğrafi Özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(14), 179-207.
- Kodal, T. (2013). Denizli’nin İlçelerinden Bozkurt’un İdarî Serüveni: Denizli’ye Bağlanması ve İlçe Haline Gelmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 133-140.
- Kodal, T. (2017). Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz’da Nüfus (1923-2013). *Belgi Dergisi*, 2 (14), 496-536.
- Kunduracı, O. (2007). Denizli-Serinhisar İlçesinin Eski Evleri. *Uluslararası Denizli ve Çevresi Sempozyumu*, 6-8 Eylül 2006, 1. Cilt. s. 246-254. Denizli.
- Kütükoğlu, M. S. (2002). *XIV. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisâdî Yapısı*, Tavas Köy ve Belediyelere Hizmet Götürme Birliği Yayını:1, İstanbul.
- Kütükoğlu, M. S. (2007). *XIX. Asır Ortalarında Tavas Kazası*, Milenyum Yayıncılık. İstanbul.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1924). 442 sayılı köy kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2005). 5393 sayılı belediye kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>
- Özcan, K. & Akay, S. (2020). Kent Formunun Morfolojik Analizi: Denizli Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 29 (2), 141-160.
- Özcan, K. & Özkan, T. (2012). Denizli Kentinin Planlama Deneyimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), 233-250.
- Özçağlar, A. (1997). 1995 Yılında Türkiye’deki Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı. Ankara Üniversitesi, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 6, 243-272.
- Özçağlar, A. (2018). Büyükşehir Belediyeli İllerde Yok Sayılan Kasabalar Üzerine Bir Analiz. *TÜCAUM 30. Yıl uluslararası coğrafya sempozyumu bildiriler kitabı* (ss. 51-65). Ankara.

- Öztürk, M. (2022). Denizli Sancağı Ezine-İ Lazkiye (Sarayköy) Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı (Temettuat Defterlerine Göre). Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. *Yüksek Lisans Tezi*. Karabük.
- Pamukkale Belediyesi. (2019). *Pmarkent Mahallesi'nde, Eski Çömleksaz ve Koyunaliler Yerleşimlerinin İmar Uygulaması Mahkeme Kararıyla İptal Edilen Bölgesi ve Güneyinde İmar Uygulaması Tamamlanmış Bölgesinde Hazırlanan 1/1000 Ölçekli İlave Revizyon Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu*. Sorumlu: H. Alper ÇETİNKAYA Şehir Plancısı (A Grubu)
- Planhol, X. (1969). Principes d'une géographie urbaine de l'Asie Mineure. *Revue géographique de l'Est*, 9 (3-4), 249-268.
- Savaş Yavuzçehre, P. (2013). Küreselleşmenin Artan Etkisinde Denizli. *İDEALKENT*, 4(8), 200-227.
- Savaş Yavuzçehre, P. S (2011). *Kentsel Mekânda Değişim: Denizli*, Denizli Belediyesi Yayınları, Denizli.
- Selen, H.S. (1945). Türkiye'de Kır Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 7-8, 97-108.
- Serinhisar Kaymakamlığı. (2023). Serinhisar Tarihçe. Erişim Adresi: <http://www.serinhisar.gov.tr/tarihce> Erişim Tarihi: 29.03.2023
- Soyalp, V. (2016). Denizli Sarayköy'de Osmanlı Dönemi Mezar Taşları. *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-III*. 12-15 Mayıs 2016. Isparta. s. 249-269.
- Şanlı, C., & Kara, H. (2019). Determination of Thermal Tourism Potential in Karahayıt, Denizli: A Study on Local Tourists. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 266- 282. <https://doi.org/10.32003/iggei.562581>
- Şimşek, C. (2011). Tarihin İçinden: Laodikeia'dan Ladik'e Denizli. *Denizli: Tanrıların Kutsadığı Vadi* (Edi. Filiz Özdem). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şimşek, M., & Dinç, Y. (2021). Türkiye'de polyeler üzerinde gelişen şehirlere yönelik coğrafi bir değerlendirme. İçinde Ş. Güngör., & F. Adıgüzel (Ed), *Kent araştırmaları* (ss.227-249). Literatürk Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2023). Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri. <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>
- Tanoğlu, A. (1954). İskân Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod. *Türkiyat Mecmuası*, 11,1-35.
- Tanyeri, S. (1944). Acıpayam Kazasının İdari Coğrafyası. *İdare Dergisi*, 171, 194-205.
- Taş, B. (2016). *Türkiye'nin Kırsal Yerleşmeleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Taşkın Karaçam, N. (2006). Denizli Ekonomisi (1920–1980). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli. 2006.
- Tolun-Denker, B. (1970). Silivri'de Gelişen Şehirsel Fonksiyonlar Hakkında, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 93-102. İstanbul.

- Tolun-Denker, B. (1977). *Yerleşme Coğrafyası: Kıy Yerleşmeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 93.
- Toruk, F. (2007). İç Ege Bölgesinde Bir Yerleşim: Buldan. *Vakıflar Dergisi*, 30, 407-447.
- Tuncel, M. (2007). Türkiye’de Yer Değiştiren Şehirler: Denizli Örneği. Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler I. cilt, 6-7-8 Eylül 2006, Denizli. 47-49.
- TÜİK. (2023). Kent-Kır Nüfus İstatistikleri. *Haber Bülteni*, Sayı: 49755. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755>
- Tümertekin, E. (1971). Türkiye’de Beşerî Coğrafyanın Gelişmesi. *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar* (Edi. E. Tümertekin, F. Mansur ve P. Benedict). Çağlayan Matbaası. İstanbul.
- Tümertekin, E. (1973). *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsiz Fonksiyonlar*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 72. İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2014). *Beşerî Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkiye Kültür Portalı. (2021). Buldan Süleymanlı Yayla Gölü – Denizli. Erişim Adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/gezilecekyer/buldan-suleymanli-yayla-golu>
- TÜRKTOB. (2020). Arazi Toplulaştırma Çalışmaları Devam Ediyor. Türkiye Tohumcular Birliği. 03.01.2020. Erişim Linki: <https://www.turktob.org.tr/tr/arazi-toplulastirma-calismalari-devam-ediyor/27345>
- Uğur, A. & Aliağaoğlu, A. (2019). *Şehir Coğrafyası*, 7. Baskı. Nobel Yay. Ankara.
- Uğur, A. (1998). Buldan (Denizli) ilçesi coğrafyası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Ünal, M. A. (2007). XVI. Yüzyılda Honaz Kazası. *Uluslararası Denizli ve Çevresi Sempozyumu*, 6-8 Eylül 2006, 1. Cilt. s.103-110. Denizli.
- Yalçınlar, İ. (1963). Türkiye’de Görülen Bazı Eski Aşınım Satırları, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*. 7(13), 130-143.
- Yılmaz, C. (2019). Türkiye Kırsal Yerleşme Coğrafyası Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17 (34), 519-560.
- Yücedağ, C., Kaya, L. G., Aşıkutlu, H. S. & Sağır, E. (2018). Sustaining Urban Forestry Activities: The Case Study of Çivril District, Denizli-Turkey. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9 Ek Sayı:1, 216-223. DOI:10.29048/makufebed.450200
- Yücesahin, M. M. & Özgür, E. M. (2008). Türkiye Kentlerinin Kentleşme Düzeylerinin Demografik, Ekonomik ve Sosyal Değişikliklerle Belirlenmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6 (2), 115-139.